

УДК 159.922

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2021.4.2>**Тамара БІЛУХА**

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
бульв. Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, 18000
ORCID: 0000-0001-9749-3347

Лариса ДЕЙНИЧЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології,
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”,
вул. Генерала Батюка, 19, м. Слов’янськ, Донецька область, Україна, 84100
ORCID: 0000-0002-1944-2066

Тетяна КУХАР

кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології,
Академія державної пенітенціарної служби України,
вул. Гонча, 34, м. Чернігів, Україна, 14000
ORCID: 0000-0002-7021-7091

Tamara BILUKHA

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor at the Department of Psychology,
Deep Correction and Rehabilitation, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
81 Shevchenko Boulevard, Cherkasy, Ukraine, 18000
ORCID: 0000-0001-9749-3347

Larysa DEYNYCHENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at Psychology Department,
Donbas State Pedagogical University,
General Batyuk str., 19, Slovyansk, Donetsk Region, Ukraine, 84100
ORCID: 0000-0002-1944-2066

Tatyana KUKHAR

Candidate of Psychological Sciences, Senior Lecturer at the Department of Psychology,
Academy of the State Penitentiary Service of Ukraine,
Honcha str., 34, Chernihiv, 14000
ORCID: 0000-0002-7021-7091

**ОСОБИСТІСНІ ПЕРЕДУМОВИ УСПІШНОСТІ
ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ****PERSONAL PREREQUISITES FOR SUCCESSFUL
PROFESSIONAL TRAINING**

У статті представлено результати дослідження особистісних особливостей здобувачів вищої освіти з різним рівнем успішності професійного навчання. Проаналізовано підходи до аналізу чинників, які сприяють успішності навчання. Успішність розглядається як сукупність складових, що сприяють ефективному засвоєнню знань, формуванню професійних умінь та навичок. Дослідники виділяють суб'єктивні та об'єктивні складові успішності професійного навчання. Суб'єктивні – це стійка адекватна самооцінка, задоволеність собою і власною діяльністю. Об'єктивні – кількісний і якісний показник результативності.

Метою статті є висвітлення результатів дослідження особистих детермінант успішності професійного навчання здобувачів вищої освіти. За результатами експертної оцінки, поточних модульних контролів і результатів зимової сесії всі досліджувані були розділені на дві групи: високо успішних та низько успішних здобувачів. Дослідження впливу мотивації до навчання у ЗВО на успішність навчальної діяльності показало, що у високо і низько успішних здобувачів переважає мотивація отримати документ про наявність вищої освіти, що може свідчити про некоректний вибір професії або про незадоволеність нею. Дослідження особистісних детермінант успішності професійного навчання показало, що у високо успішних здобувачів

переважають такі особливості, як: високий рівень інтелектуального розвитку, наполегливість, емоційна стійкість, реалістичність, сталість інтересів, тактовність, формалізованість контактів. У низько успішних здобувачів спостерігаються: емоційність, імпульсивність, дратівливість, екстравертованість, недостатня організованість діяльності, безтурботність.

Висновки. Доведено, що існує зв'язок між особистісними характеристиками здобувачів та рівнем успішності професійного навчання. Подальшої розробки потребує удосконалення психологічних засобів, за допомогою яких можна підвищити результативність професійного навчання.

Ключові слова: особистість, здобувач освіти, професійне навчання, успішність навчання.

The article presents the results of a study of personal characteristics of higher education students with different levels of success in vocational training. Approaches to the analysis of factors that contribute to learning success are analyzed. Success is seen as a set of components that contribute to the effective acquisition of knowledge, the formation of professional skills and abilities. Researchers distinguish between subjective and objective components of professional success. Subjective – is a stable adequate self-esteem, satisfaction with themselves and their own activities. Objective – quantitative and qualitative indicator of effectiveness.

The purpose of the article is to highlight the results of the study of personal determinants of success in vocational training of higher education. According to the results of expert evaluation, current modular controls and the results of the winter session, all subjects were divided into two groups: highly successful and low-successful applicants. A study of the impact of motivation to study in ZVO on the success of educational activities showed that highly and low-achieving applicants are more motivated to obtain a document of higher education, which indicates either incorrect choice of profession or dissatisfaction with it. A study of personal determinants of success in vocational training has shown that such features as dominate highly successful applicants: high level of intellectual development, perseverance, emotional stability, realism, stability of interests, tact, formality of contacts. In low-successful applicants are observed: emotionality, impulsiveness, irritability, extroversion, lack of organization, carelessness.

Conclusions. It has been proven that there is a connection between the personal characteristics of applicants and the level of success of vocational training. Further development is needed to develop psychological tools that can be used to increase the effectiveness of vocational training.

Key words: personality, student, professional training, academic success.

Актуальність дослідження. Одним з пріоритетних завдань сучасної вищої освіти є підготовка професійно компетентних фахівців, які здатні до самовдосконалення, розширення спектру знань, умінь та навичок. Успішність професійного навчання це сукупність чинників, які визначають якість підготовки майбутнього фахівця будь-якої професійної галузі, тобто вона не може обмежуватися лише академічною успішністю, бо завданням освіти є формування всебічно розвиненої особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні аспекти професійного становлення майбутнього фахівця розглядаються у наукових роботах О. Бандурки [1], З. Бондаренко [2], О. Кохун [8], С. Лябик [11], Н. Мілорадової [12], Н. Шевченко [15] та ін. Проблема професійного самовизначення молоді займаються такі вітчизняні науковці, як: І. Бех [2], Ю. Загребнюк [5], Є. Калюжна та В. Омельчук [6], В. Лозовецька [10], Л. Оліховська [13] та ін. Також сучасних науковців цікавить проблема навчальної мотивації: М. Вієвська [4], В. Климчук та В. Горбунова [7], Т. Левченко [9] та ін. Крім того актуальними є розробки, які стосуються інтеграції України у всесвітній освітній простір (Н. Рідей, Ю. Рибалко, Хітренко [14]) та дослідження досвіду зарубіжних колег [16]. Але дотепер недостатньо уваги приділяється науковцями проблемі особистісно-професійного становлення фахівців, що і зумовило мету дослідження.

Виклад основного матеріалу. Метою дослідження є особистісна детермінованість успішності професійного навчання здобувачів вищої освіти. Дослідження проходило у два етапи: 1) експертна оцінка успішності навчальної діяльності здобувачів, на підставі якої всі досліджувані були розділеними на дві групи: 1-ша група – це високо успішні у навчанні здобувачі, 2-га група – це низько успішні у навчанні здобувачі; 2) порівняльний аналіз особистісних особливостей високо і низько успішних у навчанні здобувачів.

Для вирішення завдань дослідження використовувалися такі психодіагностичні методики: “Експертна оцінка успішності навчальної діяльності здобувачів”, “Методика вивчення мотивації навчання у вузі” Т. Ільїної, “Фрайбургський багатофакторний особистісний опитувальник” (FPI), 16-PF опитувальник Кеттелла; методи математичної статистики: t-критерій Стьюдента і ф-критерій Фішера.

У дослідженні брали участь здобувачі 3 курсу, майбутні психологи Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет та Академії державної пенітенціарної служби України у кількості 67 осіб.

Експертна оцінка успішності навчальної діяльності здобувачів була проведена викладачами за 5-ти бальною шкалою за такими показниками: мотивація (бажання вчитися); соціальна нормативність; комунікативна

компетентність; нервово-психічна стійкість; стан здоров'я (захворюваність); академічна успішність; інтегральна оцінка успішності навчальної діяльності.

В результаті проведеної експертної оцінки і аналізу результатів поточних модульних контролів і результатів зимової сесії 2021-2022 навчального року всі досліджувані були розділені на дві групи. До першої групи увійшли здобувачі, що мають середній бал за всіма показниками експертної оцінки не менше 3,5 і за результатами навчальної діяльності, мають середній бал не нижче 80. В кількості 28 осіб. До другої групи увійшли здобувачі що мають середній бал за всіма показниками експертної оцінки не більше 2,5 і за результатами навчальної діяльності, мають середній бал не вище 65. В кількості 31 особи.

З метою вивчення мотивації навчання у здобувачів вищої освіти з різним рівнем успішності використано методику Т. Ільїної "Мотивація навчання у вузі". Отримані результати представлено в таблиці 1.

Таблиця 1
Показники мотивації навчання у здобувачів з різним рівнем успішності (%)

Шкали	1 група	2 група	ϕ	p
Придбання знань	24,9	15,4	1,12	>0,05
Оволодіння професією	29,9	33,7	0,56	>0,05
Отримання диплому	45,2	50,9	0,63	>0,05

В результаті проведеного дослідження, не було виявлено значущих відмінностей (за ϕ -критерієм Фішера) в показниках мотивації навчання у ЗВО залежно від успішності. Представлені дані свідчать про девальвацію вищої освіти (цінні не знання, не рівень освіти, а документ, який її засвідчує). Необхідність підвищення мотивації навчальної діяльності здобувачів – одна з актуальних проблем сучасної освіти. Обумовлена ця проблема різними соціальними причинами: це відмова від традиції у вітчизняній педагогіці та психології; результат процесу акселерації (фізичне дозрівання людини прискорилося; утворився істотний розрив (8 – 10 років) між фізичним розвитком і соціальною зрілістю); зміна пріоритетів в системі освіти: зростання обсягу інформації призводить до скорочення в освіті гуманітарної складової в цілях збільшення прикладної компоненти навчання; опанування нових наукових дисциплін тощо. Але дегуманізація освіти призводить до деградації людини і суспільства в цілому. Не можна

бути освіченим та не мати системи світогляду, світобачення, ціннісних орієнтирів, ідеалів, потреби й мети їх формування.

Дослідження станів і властивостей особистості у здобувачів з різним рівнем успішності у навчання проводилося за допомогою методики FPI. Результати представлено в таблиці 2.

Таблиця 2
Показники станів і властивостей особистості у здобувачів з різним рівнем успішності (стени)

Шкали	1 група n=28	2 група n=31	t	p
Невротичність	3,2	5,4	2,31	0,055
Спонтанна агресивність	3,4	5,6	2,29	0,054
Депресивність	5,6	3,5	2,21	0,053
Дратівливість	4,5	5,4	0,95	0,023
Товариськість	4,3	6,8	2,63	0,063
Врівноваженість	3,7	5,8	2,23	0,053
Реактивна агресивність	2,4	3,5	1,16	0,028
Соромливість	5,2	5,8	0,63	0,015
Відвертість	6,5	5,4	1,19	0,028
Екстраверсія-інтроверсія	5,8	5,3	0,55	0,013
Емоційна лабільність	4,9	3,5	1,47	0,035
Маскулінність-фемінінність	5,4	5,8	0,42	0,012

За шкалою "Невротичність" виявлено значущі відмінності між показниками досліджуваних груп ($p \leq 0,05$ за t-критерієм Стьюдента). У всіх досліджуваних показники знаходяться у межах норми. Але здобувачі з низькою успішністю у навчанні мають невротичні симптоми та астенизацію з можливими психосоматичними порушеннями. Це може бути як причиною, так і наслідками поганої успішності у навчанні.

За шкалою "Спонтанна агресивність" також виявлено значущі відмінності між показниками досліджуваних груп ($p \leq 0,05$). У досліджуваних 2-ої групи показники перевищують норму, тобто у здобувачів з низьким рівнем успішності спостерігається зниження соціальної конформності, самоконтролю, підвищення імпульсивності. Це може бути пов'язано з недостатньою соціалізацією потреб, невмінням або небажанням стримувати або відстрочувати їх задоволення. Вони прагнуть задовольнити потреби відразу, часто не замислюються про наслідки своїх вчинків, діють під впливом емоцій. При поверхневих контактах справляють на оточуючих

сприятливе враження завдяки свободі від обмежень, розкутості й впевненості в собі. Вони охоче беруть участь у колективних заходах, знаходять новизну, інтерес навіть у повсякденних справах. Проте відсутність стриманості та розсудливості не сприяє успішності у навчальній діяльності.

У досліджуваних 1 групи, тобто здобувачів з високим рівнем успішності, переважають низькі оцінки за шкалою, що свідчить про прагнення враховувати соціальні вимоги в поведінці, конформність, стриманість, обережність. Вони обережно, з упередженням ставляться до всього нового, більше цінують обов'язковість, ніж обдарованість.

За шкалою "Депресивність" виявлено значущі відмінності між показниками досліджуваних 1-ої і 2-ої груп. У досліджуваних 1-ої групи показники суттєво вищі, що вказує на фонове зниження настрою, зануреність у власні переживання, обмеженість у спілкуванні, але вони демонструють старанність, сумлінність у навчанні, втомлюваність, схильність до виснаження при перенапруженні. Напевне це пов'язано з високою успішністю в навчання, яка потребує вольових зусиль, концентрації інтелектуальної енергії, наполегливої праці. На відміну від досліджуваних 2-ої групи, які демонструють життєрадісність, енергійність та емоційну гнучкість, при ослабленому контролі над власними імпульсами.

За шкалою "Дратівливість" значущих відмінностей між показниками досліджуваних 1-ої та 2-ої груп виявлено не було. У досліджуваних 2-ої групи переважають середньовисокі оцінки за шкалою, що вказує на недостатність саморегуляції психічних станів, слабку здібність до діяльності, яка потребує зусиль, контролю за діями, вольової напруги, концентрації, зібраності. Зазвичай такі особи погано переносять ситуації з високим рівнем невизначеності, сприймають їх як важкі. Низькі оцінки за шкалою у досліджуваних 1-ої групи, тобто їм характерні такі риси, як відповідальність, сумлінність, стійкість моральних принципів. У поведінці вони керуються відчуттям довга, дотримуються соціальних норм та правил, прагнуть до виконання суспільних вимог. Цей чинник позитивно корелює з успішністю навчання і рівнем досягнень у соціальній сфері.

За шкалою "Товариськість" отримано значущі відмінності між показниками досліджуваних 1-ої та 2-ої груп ($p \leq 0,05$). У досліджуваних 2-ої групи показники за шкалою значно вищі. Тобто для здобувачів з низькою успішністю в навчанні характерними є багатство і яскравість емоційних проявів, природність і

невимушеність поведінки, готовність до співпраці, чуйне, уважне ставлення до людей. Такі особи більш товариські, мають широке коло спілкування, у стосунках проявляють себе як дбайливі, чуйні, за потребою активно допомагають оточуючим. Вони краще себе відчують, коли знаходяться з кимось, наодинці нудьгують, охоче беруть участь у групових заходах, люблять працювати і відпочивати в колективі.

Для досліджуваних 1-ої групи, тобто здобувачів з високою успішністю в навчанні, типовими є такі риси як відсутність живих емоцій, млявість афекту, холодність, формальність міжособистих взаємин. Вони уникають близькості, життям інших людей не цікавляться, формально підтримують зовнішній вигляд товариських стосунків. Віддають перевагу "спілкуванню" з інформацією та її електронними носіями. Не проявляють ініціативу у спілкуванні з людьми.

Для дослідження особистісних особливостей здобувачів вищої освіти з різним рівнем успішності у професійному навчанні був використаний 16-РФ опитувальник Кеттелла.

Аналіз отриманих результатів здійснювався за блоками факторів. Перший блок – інтелектуальний, в нього входять фактори В, М, Q1. За фактором В вищі показники у досліджуваних 1 групи (високо успішні здобувачі) нижчі – у досліджуваних 2 групи (низько успішні здобувачі). Відмінності значущі між показниками 1-ої та 2-ої групи ($p \leq 0,05$ за критерієм Стюдента). Високі показники за цим фактором свідчать про достатній рівень інтелектуального розвитку, здібність до навчання, розвинене абстрактно-логічне мислення. Низькі – на переважання практичного мислення, складнощі із засвоєнням нового, повільну навченість.

Досліджувані 1-ої групи мають достатньо високий рівень розвитку інтелектуальних якостей, що сприяє успішному професійному навчанню, опануванню нової діяльності, професійній адаптації і професіоналізації.

Другий блок – емоційно-вольовий (С, G, I, O, Q₃, Q₄). За фактором С більш високі показники у досліджуваних 1-ої групи. Виявлено значущі відмінності між показниками досліджуваних 1-ої і 2-ої груп ($p \leq 0,05$). Це свідчить про те, що високо успішні здобувачі відрізняються достатньо високою емоційною стійкістю, витриманістю, реалістичністю поглядів. Як правило, вони мають стійкі інтереси, працездатні і врівноважені.

За фактором G так само вищі показники у досліджуваних 1-ої групи. Виявлено значущі відмінності між показниками досліджуваних

1-ої і 2-ої груп ($p \leq 0,05$). Це говорить про те, що високо успішні здобувачі відносяться до людей з розвиненим відчуттям відповідальності, обов'язковістю, моральними принципами. У низько успішних здобувачів ці якості розвинені не достатньо, що може знижувати ефективність навчальної й, у подальшому, професійної діяльності.

За фактором О виявлено значущі відмінності між показниками досліджуваних 1-ої і 2-ої груп ($p \leq 0,05$). Високо успішні здобувачі мають високі показники, що вказує на переважання тривожно-депресивного емоційного фону, заклопотаність, пригніченість, самозвинувачення, недооцінку власних можливостей.

За фактором Q_4 виявлено значущі відмінності між показниками 1-ої і 2-ої груп ($p \leq 0,05$). У низько успішних здобувачів показники значущо вище, що вказує на активність, дратівливість, схвильованість.

Таким чином, аналіз показників емоційно-вольового блоку факторів показав, що високо успішні в навчальній діяльності здобувачі мають якості, які сприяють ефективності цієї діяльності: достатню емоційну стійкість, реалістичне сприйняття дійсності. А низько успішні здобувачі, якості, що можуть перешкоджати успішності професійного навчання: недостатню організованість і планомірність діяльності, незадоволеність прагнень.

Третій блок – комунікативні властивості і особливості міжособистісної взаємодії: фактори А, Н, F, E, Q_2 , N, L. За фактором F виявлено значущі відмінності між показниками дослі-

джуваних 1-ої і 2-ої груп ($p \leq 0,05$). У досліджуваних 2-ої групи значуще вищі показники, ніж у досліджуваних 1-ої групи. Це говорить про більшу безтурботність, неухважність, безпечність, життєрадісність і відвертість низько успішних здобувачів.

За фактором L виявлено значущі відмінності між показниками досліджуваних 1-ої і 2-ої груп ($p \leq 0,05$). У досліджуваних 1-ої групи показники істотно вищі, тобто високо успішні здобувачі відрізняються підозрілістю у взаєминах з людьми, настороженістю, наявністю упереджень. А низько успішні – довірливістю, відвертістю, відчуттям власної незначущості, терпимістю, злагідністю, байдужістю до зауважень.

Аналіз показників комунікативного блоку дозволяє говорити про те, що у високо успішних здобувачів спостерігаються: формалізованість спілкування з оточуючими, тактовність, дипломатичність, стриманість, схильність все ускладнювати. У низько успішних – легкість, безтурботність, імпульсивність, емоційність, безладність, товариськість і терпимість.

Висновки. Проведене дослідження доводить наявність зв'язку між певними особистісними якостями здобувача вищої освіти та його успішністю у навчальній діяльності. Але ця проблема потребує подальшого глибокого теоретичного та емпіричного дослідження, метою якого є знаходження шляхів підвищення здатності здобувачів освіти до успішного професійного навчання.

Література:

1. Бандурка О.М. Про сьогоднішню вищу освіту в Україні. *Вища школа*. 2011. № 9. С. 7–15.
2. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ–Чернівці : “Букрек”, 2018. 320 с.
3. Бондаренко З.П. Деякі аспекти професійної підготовки студентів в умовах ВНЗ. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf3/Bondarenko.pdf
4. Вієвська М., Красовська Л. Формування мотивації фахівця до безперервної професійної освіти. *Вища школа*. 2011. № 1. С. 75–82.
5. Загребнюк Ю.В. Комплексні методики підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. МОН України, Сумський держ. 242 пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. № 3 (47). С. 259–265.*
6. Калюжна Є.М., Омельчук В.А., Омельчук В.В. Прийняття рішення особистістю: філософсько-психологічний і правовий аспект. *Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць Запорізького національного університету та Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України*. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. № 2 (14). С. 89–96.
7. Климчук В.О., Горбунова В.В. Внутрішня мотивація учбової діяльності молоді: теорія, методика, програма розвитку : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 110 с.
8. Кокун О.М. Методологічні засади та практичні заходи психофізіологічного забезпечення професійного становлення фахівця: збірник наукових праць КІПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України 15.05.2009. URL: http://www.vmurol.com.ua/index.php?idd=us_publication&group=4&us_publication=837
9. Левченко Т.І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності : монографія. Вінниця : Нова книга, 2011. 448 с.

10. Лозовецька В. Методологічні підходи до визначення форм підтримки особистості у професійному самовизначенні. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во ІПТО НАПН України, 2012. № 3. С. 11–18.
11. Лябик С.І. Проблеми підготовки спеціалістів. Професійне становлення особистості. Хмельницький національний університет. URL : http://www.rusnauka.com/33_DWS_2010/33_DWS_2010/Pedagogica/74704.doc.htm
12. Мілорадова Н.Е. Ретроспективний аналіз науково-психологічних концепцій професіогенезу фахівця. *Scientific Light*. 2017. №8. С. 18–23.
13. Оліховська Л.П. Теоретичні основи професійного самовизначення: психологічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : "Педагогіка. Соціальна робота"*. 2016. Випуск № (39) С. 161–164.
14. Рідей Н.М., Рибалко Ю.В., Хітренко Т.Ф. Європейський простір вищої освіти в новому десятилітті: передумови і напрямки розвитку в Україні. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору* : тематичний випуск. 2010. С. 440–453.
15. Шевченко Н.Ф. Навчально-професійна настанова в структурі професійної свідомості майбутніх фахівців. *Проблеми сучасної психології*. 2016. Вип. 32. С. 558–571.
16. Steele L. M., McIntosh T., & Higgs, C. (2017). *Intrinsic motivation and creativity: opening up a black-box*. Handbook of Research on Leadership and Creativity. Edward Elgar Publishing. [Google Scholar] [Cross-Ref]. URL: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/en>.

References:

1. Bandurka, O.M. (2011). *Pro s'ogodennja vyshhoi' osvity v Ukraini* [On the present of higher education in Ukraine]. High school. № 9. P. 7–15. [in Ukrainian].
2. Beh, I.D. (2018). *Osobystist' na shljahu do duhovnyh cinnostej : monografija* [Personality on the way to spiritual values : a monograph]. Kyiv–Chernivtsi: Bookrek, 320 p. [in Ukrainian].
3. Bondarenko, Z.P. *Dejaki aspekty profesijnoi' pidgotovky studentiv v umovah VNZ* [Some aspects of professional training of students in the conditions of high school]. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf3/Bondarenko.pdf. [in Ukrainian].
4. Vievskaja, M., Krasovskaja, L. (2011). *Formuvannja motyvacii' fahivcja do bezpererвної' profesijnoi' osvity* [Formation of specialist motivation for continuing professional education]. High school. № 1. S. 75–82. [in Ukrainian].
5. Zagrebnyuk, Yu.V. (2015). *Kompleksni metodyky pidgotovky uchnivsk'oi' molodi do profesijnogo samovyznachennja* [Comprehensive methods of preparing student youth for professional self-determination]. Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: scientific journal. MES of Ukraine, Sumy state. 242 ped. Univ. AS Makarenko. Sumy: Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. № 3 (47). P. 259–265. [in Ukrainian].
6. Kalyuzhna, E.M., Omelchuk, V.A., Omelchuk, V.V. (2018). *Prynjattja rishennja osobystistju: filosofsk'ko-psyhologichnyj i pravovyj aspekt* [Decision-making by the individual: philosophical, psychological and legal aspects]. Problems of modern psychology: a collection of scientific works of Zaporizhja National University and the Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Zaporozhye: ZNU. № 2 (14). P. 89–96. [in Ukrainian].
7. Klimchuk, V.O., Gorbunova, V.V. (2014). *Vnutrishnja motyvacija uchbovoi' dijal'nosti molodi: teorija, metodyka, programa rozvytku : monografija* [Internal motivation of youth educational activity: theory, methods, development program : monograph]. Zhytomyr : ZhSU named after I. Franko, 110 p. [in Ukrainian].
8. Kokun, O.M. (2009). *Metodologichni zasady ta praktychni zahody psyhofiziologichnogo zabezpechennja profesijnogo stanovlennja fahivcja : zbirnyk naukovykh prac'* [Methodological principles and practical measures of psychophysiological support of professional development of a specialist : a collection of scientific works of KIPNU named after Ivan Ogienko, Institute of Psychology. G.S. Kostyuk]. Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. URL: http://www.vmurol.com.ua/index.php?idd=us_publication&group=4&us_publication=837. [in Ukrainian].
9. Levchenko, T.I. (2011). *Motyvacija sub'jekta v riznyh vyдах dijal'nosti : monografija* [Motivation of the subject in different activities : a monograph]. Vinnytsia: New book, 448 p. [in Ukrainian].
10. Lozovetska, V. (2012). *Metodologichni pidhody do vyznachennja form pidtrymky osobystosti u profesijnomu samovyznachenni* [Methodological approaches to determining the forms of personal support in professional self-determination]. Scientific Bulletin of the Institute of Vocational Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Professional pedagogy: coll. Science. Kyiv Avenue: IPTO Publishing House of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, № 3. P. 11–18. [in Ukrainian].
11. Ljabyk, C.I. (2010). *Problemy pidgotovky specialistiv* [Problems of training specialists]. Professional development of personality. Khmelnytsky National University. URL: http://www.rusnauka.com/33_DWS_2010/33_DWS_2010/Pedagogica/74704.doc.htm. [in Ukrainian].
12. Miloradova, N.E. (2017). *Retrospektyvnyj analiz naukovo-psyhologichnyh koncepcij profesiohenezu fahivcja* [Retrospective analysis of scientific and psychological concepts of professional genesis of the specialist]. Scientific Light. №8. P. 18–23. [in Ukrainian].

13. Olikhovskaya, L.P. (2016). *Teoretychni osnovy profesijnogo samovyznachennja : psykologichnyj aspekt [Theoretical foundations of professional self-determination : psychological aspect]*. Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: "Pedagogy. Social work". Issue 39 (39). P. 161–164. [in Ukrainian].
14. Ridey, N.M., Rybalko, Y.V., Hitrenko, T.F. (2010). *Jevropejs'kyj prostir vyshhoi' osvity v novomu desjatlitti: peredumovy i naprjamky rozvytku v Ukrai'ni [The European Higher Education Area in the New Decade : Preconditions and Directions of Development in Ukraine]*. Higher education in Ukraine in the context of integration into the European educational space: thematic issue. P. 440–453. [in Ukrainian].
15. Shevchenko, N.F. (2016). *Navchal'no-profesijna nastanova v strukturi profesijnoi' svidomosti majbutih fahivciv [Educational and professional guidance in the structure of professional consciousness of future professionals]*. Problems of modern psychology. Issue 32. P. 558–571. [in Ukrainian].
16. Steele, L. M., McIntosh, T., & Higgs, C. (2017). Intrinsic motivation and creativity: opening up a black-box. Handbook of Research on Leadership and Creativity. Edward Elgar Publishing. [Google Scholar] [Cross-Ref]. URL: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/en>. [in English].